

SAMOPOŠTOVANJE U RANOJ ADOLESCENCIJI: VAŽNOST ULOGE RODITELJSKOGA PONAŠANJA I ŠKOLSKOGA DOSTIGNUĆA

Irena BURIĆ, Ivana MACUKA
Izabela SORIĆ, Anita VULIĆ-PRTORIĆ
Sveučilište u Zadru, Zadar

UDK: 159.923.2-053.66

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 6. 3. 2007.

Brojna istraživanja pokazala su važnost samopoštovanja u objašnjenju čitavoga niza psiholoških i socijalnih ishoda djece i adolescenata. Roditelji su zacijelo ključni čimbenici u razvoju samopoštovanja svoje djece. Iako se mnoga istraživanja bave pitanjima izvora socijalizacije samopoštovanja, vrlo se rijetko usmjeravaju na ispitivanje zasebne uloge majki i očeva. Cilj ovog istraživanja bio je pridonijeti boljem razumijevanju važnosti zasebne uloge roditeljskoga ponašanja majki i očeva te školskog uspjeha u objašnjenju samopoštovanja učenika u ranoj adolescenciji. Istraživanje je provedeno na uzorku od 102 učenika (66 djevojčica i 36 dječaka) sedmih i osmih razreda osnovne škole. Rezultati ovog istraživanja, primjenom hijerarhijske regresijske analize, potvrđuju zasebnu važnost dječje percepcije roditeljske uloge majki i očeva. Odnosno, utvrđeno je kako su emocionalnost majki i emocionalnost očeva značajni pozitivni prediktori, a psihološka kontrola majki značajan negativni prediktor dječjem samopoštovanju. Nakon kontrole djetetova spola i roditeljskoga ponašanja majki i očeva, školski uspjeh nije se pokazao značajnim prediktorom u objašnjenju dječjega samopoštovanja.

Ključne riječi: samopoštovanje, dimenzije roditeljskoga ponašanja, školski uspjeh

Irena Burić, Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju,
Obala kralja Petra Krešimira IV, br. 2, 23 000 Zadar, Hrvatska.
E-mail: inekic@unizd.hr

UVOD

Samopoštovanje je jedan od ključnih psiholoških konstrukta i kao takav je predmet brojnih istraživanja. To je termin koji se najčešće rabi da bi se izrazilo globalno vrednovanje samoga sebe. Coopersmith (1967., prema Grolnick i Beiswenger, 2006.) samopoštovanje definira kao samoevaluaciju kojom pojedinac odražava stav prihvaćanja ili neprihvatanja sebe. Ono upućuje na stupanj uvjerenja pojedinca u vlastite sposobnosti, važnost, uspješnost ili vrijednost. Rosenberg samopoštovanje definira još jednostavnije: kao pozitivan ili negativan stav prema sebi (1965., prema Bezinović i Lacković-Grgin, 1990.). Osoba s visokim samopoštovanjem sebe poštuje i cijeni, smatra se vrijednom poštovanja i ima općenito pozitivno mišljenje o sebi. Za razliku od ovakve osobe, osoba s niskim samopoštovanjem sebe najčešće ne prihvaća, podcjenjuje se i ima općenito negativno mišljenje o sebi. O važnosti samopoštovanja svjedoče rezultati brojnih istraživanja u psihologiji ličnosti, socijalnoj, kliničkoj te savjetodavnoj i razvojnoj psihologiji. Niske razine samopoštovanja u tim su istraživanjima bile povezane s nizom nepovoljnih ishoda, uključujući loš školski uspjeh, zlorupotrebu droga, poremećaje prehrane, anksiozne i depresivne poremećaje te općenito loše zdravstveno stanje (Kendler i sur., 1998.). Suprotno tome, visoko samopoštovanje veže se uz bolje socijalne vještine: ljudi višega samopoštovanja lakše započinju i prekidaju socijalne interakcije i odnose (Baumeister i sur., 2003.). Nadalje, osobe koje imaju bolju sliku o sebi imaju i više pouzdanja u vlastite kompetencije te veća očekivanja uspjeha, što dovodi do povećane motivacije i ustrajnosti u postizanju životnih ciljeva (prema Burušić i Tadić, 2006.). Kada govorimo o djeci i adolescentima, visoke razine samopoštovanja povezane su s njihovom dobrobiti, smanjenom pojavom depresivnih i anksioznih simptoma te s pozitivnim odnosima s vršnjacima (Grolnick i Beiswenger, 2006.). Visoko samopoštovanje smanjuje i vjerojatnost pojave delinkventnoga i antisocijalnoga ponašanja (Tice i Gailliot, 2006.). Coopersmith (1967., prema Bezinović, 1993.) utvrdio je da su djeca koja posjeduju visoko samopoštovanje asertivnija, nezavisnija i kreativnija od djece s niskim samopoštovanjem. Osobe s visokim samopoštovanjem teže prihvaćaju socijalne aspekte stvarnosti ako one nisu u skladu s njihovim vlastitim opažanjima, fleksibilnije su i maštovitije, probleme rješavaju na originalniji način od osoba s niskim samopoštovanjem.

S obzirom na relevantnost ovoga konstrukta u objašnjenju čitavog niza psiholoških i socijalnih ishoda, postavlja se pitanje o izvorima socijalizacije samopoštovanja kod djece i adolescenata. Roditelji i njihovo ponašanje zacijelo su ključni čimbenici u razvoju samopoštovanja vlastite djece. No da bi-

smo razumjeli doprinos roditeljskih utjecaja na samopoštovanje, nužno je razjasniti kako se samopoštovanje uopće formira.

U skladu s novijim konceptima socijalizacije, djeca imaju aktivnu ulogu u svome razvoju. Razvoj je aktivan proces u kojem djeca diferenciraju i integriraju aspekte svoje unutrašnje i vanjske okoline (Deci i Ryan, 1985., prema Grolnick i Beiswenger, 2006.). Ovaj proces odvija se kroz interakciju djetetovih potreba i karakteristika okoline u kojoj se ono nalazi. Dijete svojom osobnošću aktivira specifična ponašanja roditelja, odnosno dijete je aktivan sudionik u svom razvoju. Tako se može promatrati i razvoj samopoštovanja u okviru interakcije sa značajnim drugim osobama. Individualne procjene samopoštovanja formiraju se kroz dva međusobno povezana procesa. Prvo, pojedinci uspoređuju svoje društvene identitete, mišljenja i sposobnosti s onima drugih osoba. Ako pojedinci doživljavaju sebe inferiornima u odnosu na osobe s kojima stupaju u interakciju, to će se negativno odraziti na njihovo samopoštovanje. Drugo, pojedinci procjenjuju sebe kroz interakciju s drugima. Ako značajni drugi nemaju visoko mišljenje o njima, to će se negativno odraziti na percepciju vlastite vrijednosti, tj. rezultat će sniženim samopoštovanjem (McMullin i Cairney, 2004.). Ovo potvrđuju i istraživanja koja su pokazala da djeca koja svoje odnose sa značajnim drugima (uključujući i roditelje) percipiraju kao pozitivne imaju više razine samopoštovanja (Barber i sur., 1992.; Demo i sur., 1987., prema Grolnick i Beiswenger, 2006.). Osim ovih interakcionističkih modela u proučavanju značajnih odraslih u razvoju samopoštovanja djece, treba uzeti u obzir još složeniji transakcionistički model, koji osim dimenzije karakteristika djeteta i okoline, tj. utjecaja odraslih, uključuje i treću dimenziju – vrijeme (prema Lacković-Grgin, 2000.). Ovaj model pretpostavlja kako se u funkciji vremena kvaliteta interakcije roditelja (značajnih drugih) i djeteta mijenja.

Prema teoriji samodeterminacije (Deci i Ryan, 1985., prema Grolnick i Beiswenger, 2006.), zdrava slika o sebi ostvaruje se zadovoljavanjem triju psiholoških potreba: 1) potrebe za kompetencijom ili osjećajem osobe da je sposobna i efikasna u vlastitoj okolini, 2) potrebe za autonomijom ili osjećajem osobe da upravlja svojim ponašanjem i izborima i 3) potrebe za povezanošću ili osjećajem da je osoba povezana i da je podržavaju značajni drugi. Iz perspektive samodeterminacije, roditelji mogu poboljšati samopoštovanje svoje djece osiguravajući im okolinu koja će poticati osjećaje autonomije, kompetencije i povezanosti. Dakle, različita roditeljska ponašanja mogu u različitoj mjeri pridonijeti dječjem samopoštovanju.

Istraživanja o roditeljskom ponašanju upućuju na dvije temeljne dimenzije roditeljskoga ponašanja: emocionalnost i

kontrolu (Darling i Steinberg, 1993.; Martin i Colbert, 1997.; Cummings i sur., 2000.). Emocionalnost je bipolarna dimenzija i definira se, s jedne strane, kao podrška, osjetljivost, prihvaćanje ili njegovanje djeteta, a na drugom kraju uključuje hladnoću, odbacivanje, udaljenost i neprijateljstvo prema djetetu. Općenito se za ovu dimenziju može reći da znači emocije koje roditelj doživljava i pokazuje u svom odnosu s djetetom. Emocionalno topli roditelji prihvaćaju svoju djecu, pružaju im podršku, razumijevanje, brigu i pažnju, često mu se osmjehuju, prijateljski su raspoloženi prema djetetu, nastoje vidjeti stvari iz njegove perspektive te poštuju njegove osjećaje. Od tehnika discipliniranja rabe objašnjenja, pohvale i ohrabrivanja. S druge strane, emocionalno hladni roditelji zanemaruju svoje dijete, odbacuju ga, neprijateljski su raspoloženi prema njemu i općenito pokazuju malo pozitivnih emocija u dodiru s djetetom.

Dimenzija kontrole, koja se još naziva i zahtjevnost ili restriktivnost, opisuje postupke koje roditelji primjenjuju kako bi modificirali ponašanje i unutrašnja stanja svoga djeteta. I ova je dimenzija bipolarna te se na jednom kraju nalaze roditelji čija je kontrola nad djetetovim ponašanjem čvrsta, a na drugom slaba. Roditelji koji preferiraju čvrsto kontroliranje djetetova ponašanja često postavljaju djetetu pravila i nadziru njegovo ponašanje, dok roditelji na drugom kraju ove dimenzije daju djetetu puno slobode, ne određuju pravila i ne kontroliraju njegovo ponašanje. U novijim istraživanjima postoji podjela dimenzije kontrole na *psihološku i bihevioralnu kontrolu* (Darling i Steinberg, 1993.; Cummings i sur., 2000.), pa prema tome postoje tri, a ne dvije, dimenzije roditeljskoga ponašanja. Za bihevioralnu kontrolu smatra se da je to pozitivan oblik roditeljeve kontrole, za razliku od psihološke kontrole, koja sadrži više negativnu konotaciju. Primjenom bihevioralne kontrole roditelji nastoje regulirati djetetovo ponašanje, pogotovo nepoželjne oblike ponašanja, uz pomoć postavljanja pravila ponašanja, a primjenom psihološke kontrole nadzire se djetetov unutrašnji svijet, pa je pritom otežan proces individuacije, tj. samostalnosti i psihološke nezavisnosti (prema Keresteš, 2002.).

Aspekti ovih roditeljskih dimenzija dolaze do izražaja u svakodnevnim interakcijama s djecom i tako utječu na razvoj njihove slike o sebi. Brojna istraživanja koja su se usmjerila na (percipirane) efekte roditeljstva na samopoštovanje djece dala su različite rezultate (Furnham i Cheng, 2000.). Tako je Bakman (1982.) utvrdio da snažna disciplina roditelja ima poguban utjecaj na samopoštovanje dječaka, dok je Coopersmith (1967., prema Lacković-Grgin i Bezinović, 2002.) utvrdio kako je grubost i stroga kontrola roditelja povezana s nižim samo-

poštovanjem. Buri i suradnici (1998.) zaključili su da roditeljski autoritet može imati pozitivne i negativne učinke na samopoštovanje. Tako je roditeljska autoritativnost snažno pozitivno povezana sa samopoštovanjem adolescenata, dok je roditeljska autoritarnost snažno negativno povezana sa samopoštovanjem. Roditeljska permisivnost nije bila povezana sa samopoštovanjem. Klein i sur. (1996.) također su utvrdili da su autoritativni roditeljski stilovi općenito povezani s pozitivnom slikom o sebi tijekom kasne adolescencije, dok su autoritarni roditeljski stilovi povezani s negativnom slikom o sebi. Furnham i Cheng (2000.) u svom su istraživanju pronašli pozitivnu vezu između majčine autoritativnosti i samopoštovanja kod djece. Razumna disciplina majke povoljno djeluje na samopoštovanje djece. Autorica Raffaelli (2004.) u svom je istraživanju na uzorku hrvatskih učenika 7. razreda osnovne škole utvrdila pozitivnu povezanost emocionalnosti majke i oca i negativnu povezanost povećane kontrole majke i oca sa samopoštovanjem njihove djece.

Nadalje, roditelji koji su uključeni u život svoje djece, provodeći vrijeme zajedno te sudjelujući u njihovim interesima i aktivnostima, povoljno djeluju na njihovo samopoštovanje. Majke koje iskazuju ljubav i privrženost svojoj djeci imaju djecu većega samopoštovanja od hladnih i distanciranih majki. Ako majka potiče nezavisno mišljenje u djece, njihovo uključivanje u odlučivanje i planiranje također je povezano s višim razinama dječjega samopoštovanja (prema Grolnick i Beiswenger, 2006.).

Općenito, može se zaključiti da je u većini istraživanja utvrđena značajna veza između roditeljskih ponašanja i samopoštovanja, bez obzira na upotrijebljene mjere, dob ispitanika i kulturalnu pripadnost.

Iako su roditeljski utjecaji vrlo važni u formiranju djetetove slike o sebi, istaknutu ulogu imaju i vršnjaci, osobito u adolescenciji. Usporedba s vršnjacima na nizu dimenzija te njihovo prihvaćanje postaju važni izvori samopoštovanja adolescenta. Školsko okruženje i dostignuće, kao važni aspekti života djece i adolescenata, također mogu biti važni faktori u oblikovanju slike o sebi. Pozitivno samopoštovanje smatra se jednim od ključnih faktora uspješnosti školovanja i razvoja pozitivnoga samopoimanja, ključnog za olakšavanje dječje osobne i socijalne prilagodbe (prema Humphrey i sur., 2004.). Samopoštovanje je važan faktor u objašnjenju školskoga dostignuća. Brojna istraživanja pokazala su da učenici i studenti visoka samopoštovanja postižu bolji školski uspjeh u odnosu na one s niskim samopoštovanjem (Clifton i sur., 2004., Tice i Gailliot, 2006.). No točna priroda povezanosti samopoštovanja i školskoga dostignuća nije jasna. Najšire prihvaćeno

objašnjenje danas je ono o recipročnom odnosu između samopoštovanja i akademskih dostignuća (Marsh i Yeung, 1998.). Naime, iako je općenito prihvaćeno da samopercepcije mogu utjecati na dostignuće, postoje dokazi da se loš uspjeh u školi može negativno odraziti na sliku o sebi. Alves-Martins i suradnici (2002.) na uzorku portugalskih učenika sedmih i osmih razreda utvrdili su jasne razlike u globalnim mjerama samopoštovanja: učenici koji su imali visoko školsko dostignuće imali su više razine samopoštovanja. Ovakvi nalazi mogu se objasniti time da učenici koji imaju loše ocjene doživljavaju neuspjeh u društveno visoko vrednovanoj aktivnosti, što pogubno djeluje na njihovo samopoštovanje. Stoga se takvi učenici – da bi zaštitili svoje samopoštovanje – mogu više usmjeriti na aktivnosti koje nisu usko vezane uz školski uspjeh (društveno prihvaćanje, fizički izgled, bliski odnosi) (prema Humphrey i sur., 2004.). Iako su mnoga istraživanja nastojala utvrditi kauzalnost u odnosu između samopoštovanja i školskoga dostignuća, rezultati nisu jednoznačni. Kao što je moguće da samopoštovanje dovodi do dobivanja boljih ocjena, moguće je i da dobre ocjene pridonose pozitivnom mišljenju o sebi. Prema nekim autorima, vjerojatnije je da dobivanje dobrih ocjena dovodi do pozitivnih promjena u samopoštovanju nego obrnuto. Na primjer, interventni programi usmjereni na promicanje dječjega samopoštovanja nisu rezultirali boljim školskim ocjenama (Scheirer i Kraut, 1979.), dok je dobivanje dobrih ocjena u određenom vremenu praćeno povišenim razinama samopoštovanja (Skaalvik i Hagtvet, 1990., prema Tice i Gailliot, 2006.). Baumeister i sur. (2003.), nakon iscrpna razmatranja istraživačkih nalaza, zaključuju kako je vjerojatnije da ocjene utječu na samopoštovanje nego obrnuto: dobivanje dobrih ocjena povećava samopoštovanje, dok ga loše ocjene snizuju.

U kontekstu ovih istraživačkih nalaza, a s obzirom na važnost samopoštovanja za čitav niz psiholoških i socijalnih ishoda – kako odraslih, tako i djece i adolescenata – čini se interesantnim ispitati ulogu dimenzija roditeljskoga ponašanja te školskog uspjeha u objašnjenju samopoštovanja adolescenata. Ranije su istraživanja bila usmjerena prema ispitivanju odnosa majke i djeteta i pritom su zanemarivala jedinstven i ponekad različit utjecaj majki i očeva na dječje funkcioniranje (Bean i sur., 2003.). No u društvenim promjenama koje su rezultirale sve manjim razlikama u zastupljenosti očeva i majki u svijetu rada, ali i odgoju djece, istraživači su prepoznali važnost odnosa oca i djeteta. Upravo zato smo se u ovom istraživanju usmjerili prema ispitivanju zasebnih doprinosa majčina i očeva roditeljskoga ponašanja u objašnjenju samopoštovanja njihove djece.

METODA

Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 102 učenika sedmih i osmih razreda osnovne škole iz Zadra. U ispitivanju je sudjevalo 66 djevojčica i 36 dječaka, a prosječna dob ispitanika bila je 13 godina.

Mjerni instrumenti

Upitnik za mjerenje roditeljskoga ponašanja (CRPBI-57)

Upitnik *CRPBI – 57* (Keresteš, 1999.) adaptirana je hrvatska verzija upitnika *Children's Report of Parental Behavior Inventory – CRPBI* autora Schaefera (1965., prema Keresteš, 1999.), a jedan je od najčešćih upitnika za mjerenje roditeljskoga ponašanja u svijetu. Upitnikom CRPBI-57 ispituje se roditeljsko ponašanje prema djeci na tri plana: na emocionalnosti (prihvaćanja/odbacivanja), psihološkoj kontroli (psihološka kontrola/autonomija) i bihevioralnoj kontroli (čvrsta/slaba kontrola). Upitnik uključuje 57 čestica raspoređenih u 9 skala. Od ukupno 9 skala četiri skale čine *faktor emocionalnosti*, koji se odnosi na prihvaćanje, usmjerenost na dijete i prihvaćanje individuacije djeteta (pozitivan pol ovoga faktora), te neprijateljska udaljenost (negativan pol ovoga faktora). Primjeri tvrdnji: "Moj otac poklanja mi puno brige i pažnje", "Pošto s ocem razgovaram o svojim brigama, osjećam se bolje". Tri skale ovog upitnika čine *faktor psihološke kontrole* i uključuju intruzivnost, hostilnu kontrolu i usađivanje anksioznosti (primjeri čestica: "Otac mi uvijek govori kako bih se trebao ponašati", "Moj otac uvijek želi točno znati gdje sam i što radim"). Dvije skale predstavljaju *faktor bihevioralne kontrole* i odnose se na slabu disciplinu djetetova ponašanja i ekstremnu autonomiju (primjeri čestica: "Moj otac ne zahtijeva da ga poslušam u čemu ako se požalim ili pobunim", "Kad odem van, otac mi ne kaže u koliko se sati moram vratiti kući").

Djetetov je zadatak da na skali od 3 stupnja (1 – netočno, 2 – djelomično točno, 3 – potpuno točno) za svaku česticu označi odgovor koji najbolje opisuje način na koji se njegova majka ili otac odnosi prema njemu. Svako dijete ispunjava dva identična oblika upitnika – jedan je za procjenu majčina, a jedan za procjenu očeva ponašanja.

U ovom istraživanju za pojedine podskale dobiveni su zadovoljavajući koeficijenti unutarnje pouzdanosti tipa Cronbach-alpha. Za podskalu emocionalnosti, koja uključuje 29 čestica, pouzdanost za procjenu majčina roditeljskoga ponašanja iznosi 0.90, a očeva 0.92. Podskala psihološke kontrole uključuje 18 tvrdnji i kod procjene majčina roditeljskoga ponašanja pouzdanost iznosi 0.87, a očeva 0.86. Podskala bi-

hevioralne kontrole uključuje najmanji broj čestica, ukupno 10 čestica, pa su i njezine pouzdanosti nešto niže: za procjenu majčina roditeljskoga ponašanja iznosi 0.61, a očeva 0.69. Autorica Keresteš (1999.) navodi i niže koeficijente pouzdanosti za podskalu bihevioralne kontrole (slaba/čvrsta kontrola) u odnosu na ostale podskale.

Skala samopoštovanja (SEI)

Skalu samopoštovanja (SEI – *Self-Esteem Inventory*) konstruirao je Coopersmith još 1967. godine. Ova skala temelji se na Coopersmithovu shvaćanju samopoštovanja kao samoevaluacije kojom pojedinac odražava stav prihvaćanja ili neprihvaćanja sebe. Danas se u istraživanjima najčešće rabe dvije forme ovog upitnika: forma A od 58 čestica podijeljenih u pet podskala i forma B od 25 čestica i bez podjele u podskale. Usporedbe rezultata dobivenih ovim dvjema formama upućuju na visoke korelacije i slične koeficijente unutrašnje pouzdanosti (Bezinović i Lacković-Grgin, 1990.).

U ovom istraživanju primijenjena je skraćena verzija (forma B) Coopersmithova upitnika samopoštovanja. Ispitanici procjenjuju na skali Likertova tipa od 1 do 5 (1 – ni malo se ne slažem do 5 – da, potpuno se slažem) svoje slaganje sa svakom od 25 tvrdnji. Dobivena jednofaktorska struktura skale u istraživanjima uključuje izračunavanje ukupnog rezultata kao globalne mjere samopoštovanja. Dobiveni koeficijent unutarne pouzdanosti tipa Cronbach-alpha u ovom istraživanju iznosio je 0.82.

Kako bismo dobili mjeru školskog uspjeha, od učenika se tražilo da napišu s kojom su općom ocjenom završili proteklo polugodište (ocjenom od 1 do 5).

Postupak

Ispitivanje je provedeno skupno u vrijeme redovite nastave u školi. Djeci je u razredima na početku sata predviđenog za provedbu istraživanja bila objašnjena svrha ispitivanja. Učenci su najprije ispunjavali upitnik o osobnim podacima, a nakon toga ostale skale: Upitnike za mjerenje roditeljskoga ponašanja – CRPBI za majku i za oca posebno te Skalu samopoštovanja – SEI, pri čemu je njihov redoslijed rotiran. Ispitivanje je bilo anonimno i trajalo je jedan školski sat.

REZULTATI

U Tablici 1 prikazane su osnovne psihometrijske karakteristike upotrijebljenih mjernih instrumenata (N=102).

Jednosmjernom analizom varijance provjereni su učinci spola na ispitivane varijable: samopoštovanje, dječju percepciju roditeljskoga ponašanja majki i očeva i školski uspjeh.

Mjerni instrumenti	Br. tvrdnji	Raspon rez.	M	sd	α
CRPBI – 57 (podskale) – Upitnik za mjerenje roditeljskoga ponašanja					
Emocionalnost – majka	29	1.37-2.72	2.15	0.24	0.90
Psihološka kontrola – majka	18	1.11-2.83	1.76	0.37	0.87
Bihevioralna kontrola – majka	10	1.20-2.80	1.87	0.30	0.61
Emocionalnost – otac	29	1.41-2.55	2.08	0.25	0.92
Psihološka kontrola – otac	18	1.00-2.83	1.64	0.37	0.86
Bihevioralna kontrola – otac	10	1.10-2.80	1.93	0.35	0.69
SEI – Skala samopoštovanja					
Samopoštovanje	25	1.88-4.88	3.95	0.52	0.82

TABLICA 1
Osnovne psihometrijske karakteristike upotrijebljenih mjernih instrumenata (N=102)

TABLICA 2
Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na spol na podskalama Upitnika roditeljskoga ponašanja CRPBI-57, Skali samopoštovanja SEI i školskom uspjehu (N=102)

Skale	Dječaci (N=36)	Djevojčice (N=66)	F (1,100)
	M	M	
Podskale roditeljskoga ponašanja – CRPBI-57			
Emocionalnost – otac	2.05	2.09	0.40
Emocionalnost – majka	2.12	2.17	1.37
Psihološka kontrola – otac	1.75	1.59	4.74*
Psihološka kontrola – majka	1.90	1.68	9.10**
Bihevioralna kontrola – otac	1.82	1.99	5.88*
Bihevioralna kontrola – majka	1.77	1.92	6.28*
Skala samopoštovanja – SEI			
Samopoštovanje	3.80	4.03	4.42*
Školski uspjeh			
Školski uspjeh	3.86	4.28	6.92**

* $p < 0.05$, ** $p < 0.00$

Jednosmjernom analizom varijance utvrđene su razlike između dječaka i djevojčica u percepciji psihološke i bihevioralne kontrole roditelja. Dječaci doživljavaju više psihološke kontrole od oca i majke u odnosu na djevojčice, a djevojčice doživljavaju više bihevioralne kontrole od oca i majke u odnosu na dječake. Na dimenziji emocionalnosti, tj. dječjoj percepciji prihvaćanja, odnosno odbacivanja od oca i majke, nisu utvrđene statistički značajne razlike u procjenama djevojčica i dječaka. Utvrđene su značajne razlike u samopoštovanju dječaka i djevojčica, djevojčice u ovom uzorku imaju značajno više samopoštovanje od dječaka.

U Tablici 3 prikazane su korelacije svih varijabli u ovom istraživanju utvrđenih na kompletnom uzorku ispitanika. Spol djeteta značajno korelira s varijablama samopoštovanja, školskog uspjeha i nekih dimenzija roditeljskoga ponašanja, a ovi su rezultati u skladu s prethodno utvrđenim učincima spola testiranim analizom varijance. Varijabla samopoštovanja značajno korelira s dječjim procjenama majčina ($r = .29$, $p < .05$) i

● **TABLICA 3**
Tablica Pearsonovih
koeficijenata korela-
cije između ispitivanih
varijabli na cijelom
uzorku ispitanika
(N=102)

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Spol	1.00								
2. Samopoštovanje	0.21*	1.00							
3. Školski uspjeh	0.26*	0.24*	1.00						
4. Emocionalnost – otac	0.06	0.40*	0.07	1.00					
5. Emocionalnost – majka	0.11	0.29*	0.14	0.48*	1.00				
6. Psihološka kontrola – otac	-0.21*	-0.26*	-0.19	0.11	0.06	1.00			
7. Psihološka kontrola – majka	-0.29*	-0.44*	-0.20*	-0.06	0.02	0.50*	1.00		
8. Bihevioralna kontrola – otac	0.23*	0.16	0.03	0.34*	0.29*	-0.20*	-0.09	1.00	
9. Bihevioralna kontrola – majka	0.23*	0.11	0.09	0.09	0.46*	0.09	-0.02	0.39*	1.00

* p<0.05

Kako se iz prethodnih rezultata može uočiti da se dječaci i djevojčice značajno razlikuju u većini ispitivanih varijabli, prikazane su tablice korelacijskih matrica odvojeno za dječake i djevojčice (Tablica 4 i Tablica 5).

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Samopoštovanje	1.00							
2. Školski uspjeh	0.26	1.00						
3. Emocionalnost – otac	0.48*	0.09	1.00					
4. Emocionalnost – majka	0.44*	0.20	0.64*	1.00				
5. Psihološka kontrola – otac	-0.31	-0.01	0.11	0.14	1.00			
6. Psihološka kontrola – majka	-0.39*	-0.15	-0.13	-0.07	0.45*	1.00		
7. Bihevioralna kontrola – otac	0.27	0.13	0.13	0.35*	-0.18	0.03	1.00	
8. Bihevioralna kontrola – majka	0.24	0.23	0.20	0.53*	0.14	0.01	0.63*	1.00

* p<0.05

● **TABLICA 4**
Tablica Pearsonovih
koeficijenata korela-
cije između ispitivanih
varijabli na uzorku
dječaka (N=36)

896

Na poduzorcima dječaka i djevojčica utvrđeni su ponešto drugačiji odnosi među ispitivanim varijablama. Varijabla samopoštovanja na poduzorku dječaka značajno korelira s procjenama majčine (r=.44, p<.05) i očeve (r=.48, p<.05) emocionalnosti te s procjenama psihološke kontrole majke (r=-.39, p<.05), a na poduzorku djevojčica s procjenama majčine e-

● **TABLICA 5**
 Tablica Pearsonovih
 koeficijenata
 korelacije između
 ispitivanih varijabli na
 uzorku djevojčica
 (N=66)

mocionalnosti ($r=.33$, $p<.05$) i psihološke kontrole ($r=-.41$, $p<.05$). Na ovim poduzorcima nisu utvrđene značajne relacije samopoštovanja i školskog uspjeha. Ipak, treba naglasiti ograničene mogućnosti interpretacije ovih rezultata zbog maloga broja ispitanika u uzorku dječaka (N=36), pa komentirane razlike u korelacijskim matricama dječaka i djevojčica treba razmatrati s oprezom.

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Samopoštovanje	1.00							
2. Školski uspjeh	0.15	1.00						
3. Emocionalnost – otac	0.33*	0.04	1.00					
4. Emocionalnost – majka	0.14	0.05	0.37*	1.00				
5. Psihološka kontrola – otac	-0.17	-0.23	0.13	0.05	1.00			
6. Psihološka kontrola – majka	-0.41*	-0.13	0.03	0.18	0.49*	1.00		
7. Bihevioralna kontrola – otac	0.03	-0.11	0.44*	0.24	-0.15	-0.07	1.00	
8. Bihevioralna kontrola – majka	-0.08	-0.13	-0.01	0.38*	0.15	0.09	0.21	1.00

* $p<0.05$

Kako je glavni cilj ovog istraživanja bio utvrditi zasebne doprinose majčina i očeva roditeljskoga ponašanja te školskog uspjeha u objašnjenju dječjega samopoštovanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza prema kojoj određen broj prediktora u analizu ulazi kumulativno. Glavna prednost ove analize u odnosu na klasičnu stupnjevitu regresijsku analizu jest mogućnost parcijalizacije ukupne varijance objašnjene od određenoga skupa prediktorskih varijabli. Odnosno, može se pratiti jedinstven doprinos svake od ispitivanih varijabli objašnjenju ukupne varijance kriterijske varijable (samopoštovanja).

Prvi blok varijabli u hijerarhijskoj regresijskoj analizi sa samopoštovanjem učenika kao kriterijskom varijablom čini varijabla spol učenika. Drugi blok varijabli čine varijable roditeljskoga ponašanja majke kako ga percipira dijete (emocionalnost, psihološka i bihevioralna kontrola majke). Treći blok varijable roditeljskoga ponašanja oca jest kako ga percipira dijete (emocionalnost, psihološka i bihevioralna kontrola oca), a četvrti blok školski uspjeh učenika. Ovakav slijed varijabli omogućuje kao prvo utvrđivanje nezavisnoga doprinosa pojedinih skupina – blokova prediktora u objašnjenju varijance kriterijske varijable, pošto je kontroliran doprinos prethodno navedenih blokova prediktora. Na taj način može se utvrditi nezavisan doprinos očeva ponašanja objašnjenju varijanci samopoštovanja učenika pošto se kontrolira utjecaj doprinosa majčina roditeljskoga ponašanja. Kako je školski uspjeh u značajnoj korelaciji sa samopoštovanjem na cijelom uzorku ispitanika (djevojčice i dječaci zajedno), u posljednjem koraku provjeren je i samostalni doprinos te varijable općem samopoštovanju učenika uz prethodnu kontrolu varijable spola i varijabli roditeljskoga ponašanja.

➔ **TABLICA 6**
 Rezultati hijerarhijske
 regresijske analize sa
 samopoštovanjem kao
 kriterijskom varijablom

Prediktori	Beta	Samopoštovanje	
		ΔR^2	R^2
1. Spol učenika spol	0.21*		0.046
2. Roditeljsko ponašanje majke emocionalnost – majka	0.32**	0.241**	0.287
psihološka kontrola – majka	-0.43**		
bihevioralna kontrola – majka	-0.06		
3. Roditeljsko ponašanje oca emocionalnost – otac	0.35**	0.080**	0.368
psihološka kontrola – otac	-0.14		
bihevioralna kontrola – otac	-0.09		
4. Školski uspjeh školski uspjeh	0.09	0.011	0.376

* $p < .05$ ** $p < .01$

Napomena: ΔR^2 = doprinos pojedine grupe prediktora objašnjenju varijanci; R^2 = ukupni doprinos prediktora objašnjenju varijanci

U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize utvrđen je značajan doprinos spola učenika ($\beta = .21$, $p < .04$) u objašnjenju samopoštovanja učenika, a dobiveni rezultat pokazuje kako djevojčice imaju značajno više samopoštovanje od dječaka u ovom uzorku. Drugi blok varijabli činile su varijable majčina roditeljskoga ponašanja koje značajno povećavaju proporciju objašnjene varijance samopoštovanju s dodatnih 24,1% varijance ($\Delta R^2 = .241$). Pri tom *majčina emocionalnost* ($\beta = .32$, $p < .00$) i *psihološka kontrola* ($\beta = -.43$, $p < .00$) značajno pridonose objašnjenju samopoštovanja, a rezultat pokazuje kako djeca koja doživljavaju da ih majke više prihvaćaju i manje psihološki kontroliraju imaju više samopoštovanje. I očevo roditeljsko ponašanje značajno pridonosi objašnjenju varijance samopoštovanja učenika, kad se prethodno kontrolira utjecaj roditeljskoga ponašanja majke ($\Delta R^2 = .08$). U skupini prediktora očeva roditeljskoga ponašanja varijabla emocionalnost oca jedini je značajni prediktor ($\beta = .35$, $p < .00$), a dobiveni rezultat pokazuje prethodno utvrđenu vezu kako djeca koja percipiraju više podrške i prihvaćanja od oca imaju više samopoštovanje. Školski uspjeh, kao varijabla uvrštena u posljednjem koraku, ne pridonosi značajno objašnjenju varijance samopoštovanja učenika. Ovim skupom prediktorskih varijabli – spol, roditeljsko ponašanje majke, roditeljsko ponašanje oca i školski uspjeh – može se objasniti 37,6% varijance samopoštovanja učenika.

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti zasebne doprinose majčinih i očevih odgojnih postupaka, kako ih procjenjuju djeca, te školskoga dostignuća u objašnjenju dječjega samopoštova-

nja. S obzirom na to da su brojna istraživanja potvrdila postojanje razlika između dječaka i djevojčica u većini ispitivanih varijabli, najprije su provjereni učinci spola.

Na ovom uzorku ispitanika utvrđeno je postojanje razlike u razini samopoštovanja između dječaka i djevojčica, i to u korist djevojčica. Ovaj je podatak ponešto neuobičajen, jer su istraživanja pokazala da u ranoj adolescenciji (između 11 i 13 godine) dječaci i djevojčice imaju slične razine samopoštovanja. No kako odrastaju, javlja se razlika koja postupno postaje sve veća, i to u korist dječaka (Rosenfield, 1999., prema McMullin i Cairney, 2004.). Ove razlike javljaju se zbog različitih izvora samopoštovanja kod različitoga spola. Tako su osobni odnosi središnji za samopoštovanje kod djevojčica, dok su individuacija, dominacija te uspješnost u školi ključni za razvoj samopoštovanja kod dječaka (prema Kendler i sur., 1998.). Neki autori navode da se uzrok ovim razlikama može pripisati pristranosti u davanju odgovora, tako što su djevojčice skromnije u samoprocjenama od dječaka (prema Connor i sur., 2004.). Razlike u samopoštovanju dječaka i djevojčica mogu se objasniti i socijalnim usporedbama. Djevojčice i žene u većoj se mjeri u odnosu na dječake i muškarce procjenjuju na temelju izgleda. Ako se njihov izgled značajno razlikuje od društvenih ideala ljepote, drugi ljudi mogu imati negativno mišljenje o njima, što će se negativno odraziti i na njihovu procjenu vlastite vrijednosti i tako sniziti samopoštovanje. Nadalje, ako se djevojčica ili žena osjeća manje fizički privlačnom od djevojčice ili žene s kojom stupa u interakciju, njezino samopoštovanje bit će narušeno (Abell i Richards, 1996.).

Važno je istaknuti da su rezultati djece u ovom istraživanju postignuti na Skali samopoštovanja (SEI) i kod dječaka i djevojčica iznadprosječno visoki ($M_{cijeli\ uzorak}=3.95$), i to s obzirom na teoretski mogući raspon rezultata i podatke iz drugih istraživanja (Vulić-Prtorić, 2000.). Osim toga, utvrđena je razlika i u školskom dostignuću između dječaka i djevojčica: djevojčice su u prosjeku imale bolji školski uspjeh. Na temelju ovakvih rezultata može se pretpostaviti da se veće samopoštovanje kod djevojčica može dijelom pripisati boljim školskim ocjenama. Naime, iako se u istraživanjima potvrđuje da je odnos između samopoštovanja i školskih ocjena recipročan, ne navode se jednoznačno utvrđene kauzalnosti. Neki autori smatraju kako je vjerojatnije da dobivanje dobrih ocjena dovodi do pozitivnih promjena u slici o sebi kod učenika nego obrnuto (prema Tice i Gailliot, 2006.). Učenici koji imaju loše ocjene doživljavaju neuspjeh u društveno visoko vrednovanoj aktivnosti, što se može negativno odraziti na njihovo samopoštovanje.

Kada djeca procjenjuju svoje roditelje na osnovnim dimenzijama roditeljskoga ponašanja: emocionalnosti, psiholo-

ške i bihevioralne kontrole, također se pokazuju razlike s obzirom na spol. Dječaci i djevojčice u ovom se istraživanju ne razlikuju u procjenama emocionalnog aspekta odnosa s majkom i ocem, ali se razlikuju u procjenama psihološke i bihevioralne kontrole. Dječaci doživljavaju da ih roditelji više psihološki kontroliraju od djevojčica, a djevojčice doživljavaju da ih roditelji više bihevioralno kontroliraju od dječaka. Općenito je djetetov spol značajan prediktor roditeljskoga ponašanja, odnosno neka istraživanja potvrđuju kako se majke i očevi različito ponašaju prema djeci različita spola. Autorica Keresteš (1999.) u svom je istraživanju utvrdila kako očevi i majke više kontroliraju mušku djecu nego žensku, i psihološki i bihevioralno, ali kako pritom pokazuju jednako prihvaćanje muške i ženske djece. Razlike u ponašanju roditelja prema dječacima i djevojčicama često se objašnjava u okvirima teorija socijalizacije. Tako, na primjer, Youniss i Smollar (1985.) iznose podatke da kćeri percipiraju svoje očeve kao autoritativne figure od kojih dobivaju pravila kako se trebaju ponašati, dok njihov odnos s majkom uključuje kombinaciju i autoriteta i intimnosti. Prema pregledu dobivenih podataka pokazuje se kako je odnos sinova i očeva također asimetričan. Taj odnos sadrži poštovanje, diskutiranje o praktičnim sadržajima i bavljenje zajedničkim aktivnostima, dok je odnos sinova i majki manje distanciran, pa sinovi očekuju od majki da se brinu za njih i da razgovaraju o problemima, ali ne i da postavljaju pravila. Autorica Lacković-Grgin u nizu istraživanja provedenih osamdesetih i devedesetih godina (pregled istraživanja u Lacković-Grgin, 2000.) ustanovila je kako djevojke preferiraju ekspresivnu ulogu oca, tj. njegovo razumijevanje, povjerenje, strpljivost, dok mladići više preferiraju kombinaciju ekspresivne i instrumentalne uloge oca, tj. njegovu pravednost, odlučnost i razumijevanje. Međutim, treba naglasiti kako se u istraživanjima uglavnom ne dobivaju konzistentne razlike između djetetova spola i roditeljskoga ponašanja, pa se stoga te razlike posebno i ne navode.

Glavni cilj ovog istraživanja bio je ispitati odvojene doprinose majčina i očeva roditeljskoga ponašanja u objašnjenju dječjega samopoštovanja, pa je stoga upotrijebljena hijerarhijska regresijska analiza. Pritom je provjeren nezavisan doprinos pojedinih skupina varijabli u objašnjenju dječjega samopoštovanja: spola djeteta, dimenzija roditeljskoga ponašanja (zasebno za oca i majku) te školskoga dostignuća. Spol djeteta ($\beta = .21$, $p < .04$) pokazao se kao značajan prediktor samopoštovanja: djevojčice imaju više razine samopoštovanja u odnosu na dječake. Objašnjenja smjera ove povezanosti ponuđena su ranije. Nadalje, nastojalo se utvrditi pridonose li dimenzije posebno majčina i posebno očeva roditeljskoga ponašanja (emocionalnost, psihološka i bihevioralna kontrola)

objašnjenju dječjega samopoštovanja nakon kontrole djetetova spola. Mnoga istraživanja potvrđuju utjecaj roditelja na razvoj dječjega samopoštovanja: djeca koja procjenjuju svoje odnose s roditeljima pozitivnijima imaju i više razine samopoštovanja (Klein i sur., 1996.; Furnham i Cheng, 2000.).

Dobiveni rezultati u ovom istraživanju upućuju na zasebnu važnost uloge majke i oca u objašnjenju dječjega samopoštovanja. Pritom je utvrđena značajna uloga majčina prihvaćanja, tj. emocionalnosti ($\beta=0.32$, $p<.00$) i psihološke kontrole ($\beta=-0.43$, $p<.00$), uz doprinos djetetova spola, u objašnjenju samopoštovanja kod djece. Točnije, veće razine percipirane emocionalnosti te niže razine percipirane psihološke kontrole povezane su s većim samopoštovanjem djece. Varijable očeva roditeljskoga ponašanja također su samostalno pridonijele objašnjenju dječjega samopoštovanja, pri čemu je utvrđena značajnost prediktora emocionalnost oca ($\beta=0.35$, $p<.00$). Djeca koja percipiraju da ih očevi više prihvaćaju, ohrabruju i pružaju više podrške imaju više razine samopoštovanja. Dobiveni rezultati pokazuju da majčina psihološka kontrola samostalno objašnjava najveću proporciju varijance dječjega samopoštovanja, dok emocionalnost majke i emocionalnost oca podjednako sudjeluju u objašnjenju varijance kriterija.

Emocionalnost je dimenzija koja uključuje prihvaćanje, pružanje podrške, pokazivanje topline i pozitivnih emocija u odnosu s djetetom i općenito je izraženost ovakva ponašanja roditelja povezana s pozitivnim razvojnim ishodima kod djece, uključujući i evaluaciju sebe, tj. samopoštovanje (Cummings i sur., 2000.). Djeca koja su prihvaćena, koju roditelji podržavaju i iskazuju im pozitivne emocije imaju više razine samopoštovanja. Roditelji pozitivno djeluju na razvoj dječjega samopoštovanja ako ih prihvaćaju onakvima kakvi jesu i svoju brižnost pokazuju i kroz poticanje, tj. stvaranjem prilika koje im omogućuju doživljaj kompetentnosti. Općenito možemo reći da su pozitivne emocije i podrška u odnosu dijete – roditelj važne za razvoj visokoga samopoštovanja kod djece. Ovi su rezultati u skladu s istraživanjima koja su pokazala da iskazivanje ljubavi i privrženosti prema djeci te stvaranje prilika da dožive uspjeh i osjećaju se kompetentnima pozitivno djeluju na razvoj njihova samopoštovanja (prema Grolnick i Beiswenger, 2006.).

Dimenzija psihološke kontrole majke također se pokazala značajnim, ali negativnim, prediktorom u objašnjenju dječjega samopoštovanja. Općenito je psihološka kontrola negativan oblik kontrole djetetova ponašanja i odnosi se na kontroliranje djetetova psihološkoga svijeta te ne pogoduje razvoju djetetove individuacije. Majke koje primjenjuju psihološku kontrolu češće dijete kontroliraju izvan kuće, odnosno provjeravaju što radi vani i u školi i pritom daju izravne upute

kako se dijete treba ponašati. U takvu odnosu pokazuju djete-
tu da ga žele mijenjati i da ono što samostalno radi zahtijeva
stalan nadzor i davanje izravnih uputa. Roditelj takvim pona-
šanjem ne potiče dijete na samostalnost i ne pridonosi djete-
tovu razvoju pozitivne slike o sebi. Istraživanja pokazuju da
su grubost i stroga disciplina roditelja povezane s nižim samo-
poštovanjem djeteta (Buri i sur., 1998.; Klein i sur., 1996.). Istraživanje Garbera i sur. (1997., prema Bean i sur., 2003.) utvr-
dilo je da je psihološka kontrola negativan prediktor samo-
poštovanja adolescenata. Iako se u tablici interkorelacija može
vidjeti utvrđena povezanost između psihološke kontrole oca
i samopoštovanja djece ($r=-0.26$, $p<0.05$), nakon kontrole maj-
čina roditeljskoga ponašanja psihološka kontrola oca nije zna-
čajno pridonijela objašnjenju varijance dječjega samopošto-
vanja.

Za dimenziju bihevioralne kontrole, koja uključuje niz ro-
diteljskih postupaka karakteriziranih postavljanjem pravila po-
našanja i nadgledanja ponašanja, utvrđeno je da ne pridonosi
značajno objašnjenju dječjega samopoštovanja u ovom istra-
živanju. Roditelji koji bihevioralno kontroliraju svoju djecu
nastoje regulirati djetetove nepoželjne oblike ponašanja. O-
vaj oblik roditeljske kontrole smatra se pozitivnim za djetetov
razvoj i njegovu sliku o sebi. Primjerice, istraživanja autora Klei-
na i suradnika (1996.) te Furnhama i Chenga (2000.) pokazu-
ju da autoritativni roditeljski stil, koji uključuje i kontrolu i
emocionalnost, povoljno djeluje na samopoštovanje djece. I-
straživanje McLoyda i sur. (2000., prema Bean i sur., 2003.), s
druge strane, slično je kao i ovo pokazalo da je roditeljska po-
držka ili emocionalnost pozitivan prediktor samopoštovanja
u adolescenata, dok je bihevioralna kontrola općenito nepo-
vezana sa samopoštovanjem.

U završnom koraku hijerarhijske regresijske analize že-
ljelo se provjeriti pridonosi li školski uspjeh, osim spola i ro-
diteljskih dimenzija ponašanja, objašnjenju samopoštovanja
u djece. Iako se iz rezultata u matrici korelacija na ukupnom
uzorku vidi značajna povezanost između školskog uspjeha i
samopoštovanja ($r=0.24$, $p<0.05$), ona se gubi kada odnose
među ovim varijablama promatramo zasebno za dječake i dje-
vojčice. Moguće je da objašnjenje leži u upotrijebljenoj skali
za mjerenje samopoštovanja (SEI). Naime, ova skala zahvaća
opće samopoštovanje, sadržavajući manji broj čestica koje se
odnose na školski pojam o sebi. Relacije bi vjerojatno bile čvr-
šće da je upotrijebljena neka specifičnija skala samopošto-
vanja koja uključuje procjenu sebe u akademskim dostignu-
ćima. Ipak, zbog postojanja značajne pozitivne povezanosti
školskog uspjeha i samopoštovanja, kao i rezultata ranijih istra-
živanja koja su pokazala da je dobivanje dobrih ocjena po-
vezano s pozitivnom slikom o sebi (Alves-Martins i sur., 2002.;

Scheirer i Kraut, 1979.; Baumeister sur., 2003.), varijabla školskog uspjeha uvedena je u analizu kao posljednji mogući prediktor samopoštovanja učenika. Rezultati su pokazali da školski uspjeh na ovom uzorku ispitanika ne pridonosi dodatnom objašnjenju dječjega samopoštovanja nakon prethodne kontrole varijabli spola i roditeljskoga ponašanja.

Unatoč premalenom broju ispitanika na poduzorku dječaka, što je ujedno glavno ograničenje ovog istraživanja, korelacijske matrice za djevojčice i dječake pokazuju različite obrasce, pa je moguće da prediktori samopoštovanja nisu isti za jedne i za druge. Stoga bi buduća istraživanja trebala provoditi na većem broju ispitanika koja bi omogućila provedbu hijerarhijskih regresijskih analiza za dječake i djevojčice zasebno.

Kako je već istaknuto, prednost hijerarhijske regresijske analize jest mogućnost parcijalizacije doprinosa objašnjenju varijance kriterijske varijable, u ovom slučaju samopoštovanja, pa je zasebno kontroliran utjecaj dječje percepcije majčina i dječje percepcije očeva roditeljskoga ponašanja i školskog uspjeha. Utvrđeno je da kad se roditeljski utjecaj kontrolira odvojeno, i majčino i očevo roditeljsko ponašanje zasebno pridonosi objašnjenju dječjega samopoštovanja. Ovim rezultatom dokazuje se važnost utjecaja obaju roditelja na djetetov doživljaj sebe. Odnos s roditeljima je, u ovom slučaju, važniji od školskoga dostignuća, koje se nakon kontrole roditeljskog utjecaja nije pokazalo značajnim. Na temelju ovako dobivenih rezultata zaključno se može reći da je odnos dijete – roditelj važan za samopoštovanje kod djece, osobito pozitivna emocionalna povezanost djeteta i roditelja i odsutnost negativne psihološke kontrole, koja narušava autonomnost djeteta i njegovu sliku o sebi.

LITERATURA

- Abell, S. C., Richards, M. H. (1996.), The relationship between body shape satisfaction and self-esteem: An investigation of gender and class differences, *Journal of Youth and Adolescence*, 25: 691-703.
- Alves-Martins, M., Peixoto, F., Gouveia-Pereira, M., Amaral, V., Pedro, J. (2002.), Self-esteem and academic achievement among adolescents, *Educational Psychology*, 22: 51-62.
- Bachman, J. G. (1982.), Family relationships and self-esteem. U: M. Rosenberg, H. B. Kaplan (ur.), *Social psychology of the self concept* (str. 356-364). Harlan Davidson, Arlington Heights.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. F., Krueger, J. I., Vohs, K. D. (2003.), Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in The Public Interest*, 4 (1): 1-44.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C., Wilson, S. M. (2003.), The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on academic achievement and self-esteem of African Ame-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 887-906

BURIĆ, I. | SUR.:
SAMOPOŠTOVANJE...

rican and European American adolescents, *Journal of Adolescent Research*, 18 (5): 523-541.

Bezinić, P. (1993.), Samopoštovanje i percepcija osobne kompetentnosti, *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, Rijeka, 7-12

Bezinić, P., Lacković-Grgin, K. (1990.), Percepcija vlastite kompetentnosti, tjelesnog izgleda i samopoštovanje kod 10-godišnje djece, *Primijenjena psihologija*, 11: 71-75.

Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z., Franc, R. (2000.), Dimenzije samopoimanja djece u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora, *Društvena istraživanja*, 6 (50): 897-912.

Buri, J., Louiselle, P., Misukanis, T., Mueller, R. (1998.), Effects of parental authoritarianism and authoritativeness on self-esteem, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14: 271-282.

Burušić, J., Tadić, M. (2006.), Uloga samopoštovanja u odnosu crta ličnosti i neverbalnih socijalnih vještina, *Društvena istraživanja*, 4-5 (84-85): 753-771.

Clifton, R. A., Perry, R. P., Stubbs, C. A., Roberts, L. W. (2004.), Faculty environments, psychosocial dispositions, and the academic achievement of college students, *Research in Higher Education*, 45 (8): 801-828.

Connor, J. M., Poyrazli, S., Ferrer-Wreder, L., Grahame, K. M. (2004.), The relation of age, gender, ethnicity, and risk behaviors to self-esteem among students in nonmainstream schools, *Adolescence*, 39 (155): 457-473.

Cummings, E. M., Davies, P. T., Campbell, S. B. (2000.), *Developmental Psychopathology and Family Process, Theory, Research and Clinical Implications*, New York, London: The Guilford Press.

Darling, N., Steinberg, L. (1993.), Parenting style as context: An integrative model, *Psychological Bulletin*, 113: 487-496.

Furnham, A., Cheng, H. (2000.), Perceived parental behavior, self-esteem and happiness, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 35: 463-470.

Grolnick, W. S., Beiswenger, K. L. (2006.), Facilitating children's self-esteem: the role of parents and teachers. U: M. H. Kernis (ur.), *Self-Esteem Issues and Answers: A Sourcebook of Current Perspectives* (str. 230-237), Psychology Press. Taylor & Francis Group.

Humphrey, N., Charlton, J. P., Newton, I. (2004.), The developmental Roots of Disaffection?, *Educational Psychology*, 24 (5): 579-594.

Kendler, K., Gardner, C. O., Prescott, C. A. (1998.), A population-based twin study of self-esteem and gender, *Psychological Medicine*, 28: 1403-1409.

Keresteš, G. (1999.), *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*, Doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet.

Keresteš, G. (2002.), *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*, Naklada Slap: Jastrebarsko.

Klein, H., O'Bryant, K., Hopkins, H. (1996.), Recalled parental authority style and self-perception in college women and men, *Journal of General Psychology*, 157: 5-17.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 887-906

BURIĆ, I. | SUR.:
SAMOPOŠTOVANJE...

Lacković-Grgin, K., Bezinović, P. (2002.), Coopersmithov upitnik samopoštovanja (SEI), U: K. Lacković-Grgin (ur.), *Zbirka psiholoških skala i upitnika* (str. 3-5), Zadar, Sveučilište u Zadru.

Lacković-Grgin, K. (2000.), *Stres u djece i adolescenata*, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Marsh, H., Yeung, A. (1998.), Top-down, bottom-up and horizontal models: the direction of causality in multi-dimensional, hierarchical self-concept models, *Journal of Personality and Social Psychology*, 75: 509-527.

Martin, C. A., Colbert, K. K. (1997.), *Parenting – A Life Span Perspective*, New York: McGraw-Hill.

McMullin, J. A., Cairney, J. (2004.), Self-esteem and the intersection of age, class, and gender, *Journal of aging Studies*, 18: 75-90.

Raffaelli, I. (2004.), *Roditeljski stil u relaciji sa samoregulacijom učenja i samopoštovanjem učenika*, Diplomski rad, Zadar, Sveučilište u Zadru.

Scheirer, M. A., Kraut, R. E. (1979.), Increasing educational achievement via self-concept change. *Review of Educational Research*, 49 (1): 131-150.

Tice, D. M., Gailliot, M. (2006.), How self-esteem relates to the ills and triumphs of society. U: M. H. Kernis (ur.), *Self-Esteem Issues and Answers: A Sourcebook of Current Perspectives* (str. 230-237), Psychology Press. Taylor & Francis Group.

Vulić-Prtorić, A. (2000.), *Struktura anksioznosti i depresivnosti u djece i adolescenata: Provjera hijerarhijskog modela*, Doktorska disertacija, Zagreb, Filozofski fakultet.

Youniss, J., Smollar, J. (1985.), *Adolescent relations with mothers, fathers and friends*, Chicago: University of Chicago Press.

Self-Esteem in Early Adolescence: The Importance of Parental Behavior and School Success

Irena BURIĆ, Ivana MACUKA,
Izabela SORIĆ, Anita VULIĆ-PRTORIĆ
University of Zadar, Zadar

Many researches have demonstrated the importance of self-esteem in explaining wide psychological and social outcomes among children and adolescents. Certainly, parents play a major role in the development of their children's self-esteem. Although many studies examine the sources of self-esteem socialization, the contribution of the unique and differential influence of mothers and fathers on children's self-esteem was largely neglected. The purpose of this study was to examine the unique contribution of mother's and father's parental behavior and school success, in explaining the self-esteem among pupils in early adolescence. Research was conducted on a sample of 102

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 4-5 (96-97),
STR. 887-906

BURIĆ, I. I SUR.:
SAMOPOŠTOVANJE...

schoolchildren aged 12 to 15 (66 girls and 36 boys). Hierarchical regression analysis indicated the importance of distinct and unique aspects of maternal and paternal parenting in explaining children's self-esteem. Maternal and paternal emotionality were significant positive predictors of children's self-esteem. In addition, maternal psychological control negatively predicted children's self-esteem. After controlling the contribution of child's gender and parental behavior variables, school success was unrelated to self-esteem.

Key words: self-esteem, dimensions of parental behavior, school success

Selbstachtung in der Frühadoleszenz: Die Relevanz elterlichen Verhaltens und schulischer Leistungen

Irena BURIĆ, Ivana MACUKA,
Izabela SORIĆ, Anita VULIĆ-PRTORIĆ
Universität Zadar, Zadar

Zahlreiche Untersuchungen belegen die Relevanz der Selbstachtung für eine ganze Reihe psychologischer und sozialer Aspekte bei Kindern und Adoleszenten. Eltern stellen sicherlich einen Schlüsselfaktor bei der Entwicklung der Selbstachtung ihrer Kinder dar. Obwohl sich viele Untersuchungen mit der Frage nach den sozialen Ursprüngen der Selbstachtung beschäftigen, sind sie höchst selten auf die besondere Rolle der Mütter und Väter ausgerichtet. Die vorliegende Untersuchung soll zu einem besseren Verständnis der besonderen Rolle, die das Verhalten von Müttern und Vätern sowie der schulische Erfolg für die Selbstachtung von Schülern im frühen Adoleszenzalter spielen, beitragen. An der Untersuchung nahmen 102 Schüler (66 Mädchen und 36 Jungen) der Klassen 6 und 7 der Grundschule* teil. Die auf die erhobenen Angaben angewandte hierarchische Regressionsanalyse bestätigt, wie wichtig die Rolle von Müttern und Vätern in der Wahrnehmung der Kinder ist. Es wurde festgestellt, dass Emotionalität bei Müttern und Vätern ein wesentlicher positiver Prädiktor, psychologische Kontrolle vonseiten der Mutter wiederum ein bedeutender negativer Prädiktor für die Ausbildung kindlicher Selbstachtung ist. Nach der Überprüfung einer möglichen Bedeutung der Geschlechtszugehörigkeit sowie des elterlichen Verhaltens erwies sich, dass die schulischen Leistungen als Prädiktor für die Ausbildung kindlicher Selbstachtung keine große Rolle spielen.

Schlüsselbegriffe: Selbstachtung, Dimensionen elterlichen Verhaltens, schulische Leistungen

*Die Grundschule in Kroatien umfasst die Klassen 1 bis 8 (Anm. d. Übers.)